

Ökad variation i växtföljden mer lönsamt över tid

De ekonomiska krafterna har lett till att lantbruksenheterna blir allt större och mer specialiserade. Det betingas av att man vill uppnå stordriftsfördelar, alltså att kostnaden per enhet sjunker vid ökad volym, vilket gäller också kostnaderna för administration, transporter och försäljning. Men förutom stordriftsfördelar finns ju också samordningsfördelar. Man kan alltså spara diverse kostnader genom att kombinera olika produktionsprocesser. Varor och tjänster kan komplettera varandra liksom de kan substituera varandra.

STORDRIFT ELLER SAMORDNING?

Det är kanske så att lantbrukarnas strävan efter stordriftsfördelar kommit att dominera över önskemålet om samordningsfördelar. Det är trots allt lättare att beräkna vad stordrift kan ge än att värdera samordningsfördelar. Det är svårt att veta hur mycket av en viss kostnadspost som ska placeras på det ena eller det andra kontot. Vidare kan det vara en fråga om tidsperspektiv, så tillvida att stordriftsfördelarna yttrar sig snabbare, medan samordningsfördelarna visar sig först efter flera år.

Frågor såsom dessa behandlas i en studie som genomförts av en grupp SLU-forskare. De undersökte om lönsamheten i svenska lantbruk hänger ihop med hur lantbrukarna varierar sina val av grödor. Det finns ju många grödor att välja mellan – stråsäd, baljväxter, oljeväxter, sockerbetor, rotfrukter och vall samt alla varianter inom varje grupp. Särskilt intressant för studien var om bönderna väljer helt skilda grödor. Samordningsfördelar kan bestå i att en gröda, som odlas under ett år, kan påverka lönsamheten för nästa års gröda.

SER MÖNSTER

Data härrör från 35 000 mellanstora och större lantbruk under perioden 2001–2018. Det är tillräckligt lång tid för att det ska gå att se förändringsmönster. Forskarna hämtade data från två officiella källor. Den ena var Statistiska Centralbyrån som gav upplysningar om varje gårds val av grödor, medan den andra var Jordbruksverkets blockdatabas. Forskarna kopplade ihop de båda databaserna så att de fick fram data om gårdarnas ekonomi.

Likaledes hade forskarna data på individ- och familjenivå. De kunde sålunda bedöma hur gårdens odling av skilda grödor påverkade ekonomin, varvid de också beaktade värdena av insatsvaror såsom djurfoder och utsäde.

VARIATION MER LÖNSAM

Studiens resultat visar att det finns ett positivt samband mellan gårdens lönsamhet och lantbrukarens val av olikartade grödor och det finns ett negativt samband mellan lönsamheten och valet av likartade grödor. Även om det inte går att i detalj

förklara de underliggande mekanismerna, tyder resultaten på att odlingssystem som är grundläggande olika, erbjuder lantbrukare bättre lönsamhet och möjligheter till samordningsfördelar jämfört med att ha likartade grödor år efter år.

Samordningsfördelar kan uppstå genom att en gröda under ett år påverkar hur det går för en helt annan gröda under efterföljande år. När lantbrukaren väljer grödor som inte är besläktade med varandra, kan jordhälsan förbättras till gagn för nästa år. Den biologiska mångfalden ökar vilket innebär att det kan bli mindre risk för offentlig styrning. Det kan bli fler insekter som bidrar med pollinering. Det samlade behovet av och kostnaden för växtskyddsmedel kan minska.

”På större och medelstora svenska gårdar skulle lantbrukarna vinna på att ha ett mer varierat val av grödor än vad de oftast har”

SPRIDA RISKER

Om man har en varierad växtodling som kräver arbetsinsatser under olika delar av säsongen kan arbetskraftskostnaden reduceras. Det är däremot oklart vad gäller maskinkostnaderna – beroende på vilka grödor man väljer kan kanske den existerande maskinparken utnyttjas bättre, men det kan också krävas flera olika maskintyper. Ytterligare en faktor gäller prisosäkerhet för olika grödor. När prisutvecklingen är osäker är det bra att ha flera ben att stå på.

Slutsatsen är att på större och medelstora svenska gårdar skulle lantbrukarna vinna på att ha ett mer varierat val av grödor än vad de oftast har. Det lönar sig på sikt, även om man kanske under det närmaste året avstår från den just nu mest lönsamma grödan. Forskargruppen visar att detta gäller oavsett i vilken associationsform lantbruket drivs och oberoende av familjesammansättningen samt familjemedlemmarnas deltagande i jordbruket.

Källor:

Nilsson, P., Bommarco, R., Hansson, H., Kuns, B., & Schaak, H. (2022). Farm performance and input self-sufficiency increases with functional crop diversity on Swedish farms. *Ecological Economics*, 198, 107465.

SLU Nyhet: *Mångfald av grödor ger bättre ekonomi på svenska gårdar.* <https://www.slu.se/ew-nyheter/2022/6/mangfald-av-grodor-ger-bättre-ekonomi-pa-svenska-gardar/>

JERKER NILSSON
INSTITUTIONEN FÖR EKONOMI,
SLU UPPSALA

